

פרק כ"ב

סיכום

ארבעה שומרים: (ראה טבלה מצורפת)

שומר חינם (כ"ב, ו- ח). השומר טען שהדברים שניתנו לו לשמירה נגנבו. הדין הוא: אם יתברר בכ"ד (ע"י עדים) מי הגנב הוא ישלם תשלומי כפל, והשומר פטור (בעל הדבר אינו יכול לתבוע אותו על שהתרשל בשמירתו).
אם לא ימצא הגנב חייב השומר להישבע בפני כ"ד שהוא לא "שלח יד" (= גנב או הזיק) לדבר ואז פטור.

אם מתברר שהשומר כן פשע בדבר שניתן לו לשמירה (לקח הדבר לעצמו, או גרם לו נזק ואח"כ בא ואמר שהדבר נגנב ממנו, ויש עדים לכך שהוא עצמו פשע בדבר ונתברר הדבר בכ"ד) ישלם תשלומי כפל.

שומר שכר (כ"ב, ט- יב). * הכתוב מזכיר חמור, שור ושה כדוגמאות, אך הדין חל על כל הבהמות וכן חל על חפצים או ממון שהופקדו אצלו.

אם טוען השומר שהחיה מתה ביד שמים או נפגעה (הומתה או נפצעה בידי אדם) או נשבתה ואינה נמצאת ואין עדים לדבר – "שבועת ה' תהיה בין שניהם": אם השומר נשבע שלא שלח ידו בבהמה מקבל המפקיד (בעל הבהמה) את שבועתו והשומר פטור.

אם השומר טוען שהבהמה או החפץ נגנבו חייב השומר לשלם לבעל החפץ (וכן הדבר אם החפץ אבד או נשבר בידו וכדו').

הסיבה: שומר זה הוא שומר בשכר וחייב באחריות רבה יותר על החפץ.

אם קרה דבר מה באונס – לפעמים ישלם ולפעמים לא ישלם, כגון אם נטרפה בידי אריה (אונס גדול) לא ישלם, אבל אם נטרפה בידי חיה קטנה שיכול היה השומר להצילו – חייב.

השואל (כ"ב, יג- יד). השואל לא נתבקש לשמור, אלא לקח דבר מה מבעליו ביוזמתו כדי להשתמש בו בהשאלה וללא תשלום. משום כך אחריותו רבה יותר.

אם קרה דבר מה לחפץ ובעל החפץ לא היה עם השואל באותו זמן – חייב השואל לשלם את הנזק, בין באבדה או גנבה, בין בפשיעה, בין באונס.

אם נמצא בעל החפץ עמו (לאו דווקא אם הוא נוכח במקום, אלא אם השואל עבד אצלו בשעת השאילה) – פטור השואל מלשלם.

השוכר (כ"ב, סוף פס' יד) אדם שקבל חפץ מחברו בשכירות - תמורת תשלום.

ישנה בין חכמים מחלוקת אם דינו כשומר שכר או כשומר חינם. הלכה: דינו כשומר שכר.

(רמב"ם: שומר שכר והשוכר משלמים את האבדה ואת הגנבה ונשבעים על האונסים הגדולים כגון שבורה ושבויה ומתה וטרפה ונלקח בכוח ע"י לסטים וכדו').

משפטים שעונשם בידי אדם (ט"ו-י"ט)

דין המפתה (ט"ו- ט"ז) ושלושה חייבי מיתה: מכשף, שוכב עם בהמה, זובח לע"ז (י"ז- י"ט):

1. אדם שמפתה לדבר עבירה בתולה שאינה מאורשת:

א. "מהור ימהרנה לו לאשה" - צריך להתחתן איתה ולתת לה מוהר (כתובה).

ב. אם האב מסרב שבתו תחתן עם המפתה - "כסף ישקול כמוהר הבתולות" - על המפתה לתת

1. לאבא תשלום בסך 50 שקל כסף (כמו התשלום שמשלם אדם שאנס בתולה).
2. בית דין צריכים להרוג מכשפה. (כמובן שגם מכשף צריך להרוג אלא ש"דיבר הכתוב בהווה"- התורה נתנה דוגמא מצויה, ובזמן מתן תורה נשים התעסקו בכשפים יותר מאשר גברים).
3. אדם ששוכב עם בהמה - יומת בסקילה.
4. מי שזבח לאלוהים (מקריב קרבן לעבודה זרה) "יחרם" (יומת ע"י בית דין).

חובות האדם (פסוקים כ'-ל)

א חובות האדם כלפי החלשים בחברה (כ'-כ"ו):

1. "וגר לא תונה" - איסור אונאת דברים, "ולא תלחצנו" - איסור לגזול ממון מהגר, "כי גרים הייתם בארץ מצרים" - כי גם הוא יכול להונות אותך ולומר לך שאבותיך היו גרים במצרים (מזו שבך אל תאמר לחברך).
2. "כל אלמנה ויתום לא תענון" - אסור לענות כל אדם, אלא ש"דיבר הכתוב בהווה" (התורה נתנה דוגמא מצויה, שמענים דווקא את החלשים).
"אם ענה תענה אותו" - התורה אינה ממשיכה, אך כוונתה שתיענש.
אם הוא יצעק בגלל שמענים אותו, אז העונשים יהיו: א. המענה ימות. ב. אשתו תהיה אלמנה - הכוונה שהיא תהיה עגונה, כלומר לא תדע בוודאות שבעלה מת וממילא יהיה אסור לה להתחתן, ומאותה סיבה יהיו בניו יתומים, דהיינו שלא יוכלו לרשת את אביהם כיוון שלא ידעו בוודאות אם הוא מת.
3. דיני המלווה והחובל: "אם כסף תלוה את עמי" - מלת "אם" כאן פירושה "כאשר", שהרי זו חובה להלוות (ולכן לא יתכן שהכוונה היא "אם" תרצה להלוות). כאשר תלווה כסף לעני מוטלות עליך מספר מצוות:
 - א. "לא תהיה לו כנושה" - אל תתבע ממנו את הכסף בחוזקה אם אתה יודע שהוא אינו יכול לשלם.
 - ב. "לא תשימון עליו נשך" - אל תיקח ממנו ריבית. (נשך - שהיא נושכת את האדם כמו נחש).
 - ג. "אם חבול תחבול שלמת רעך" - אם תיקח משכון (=חבול) מהלווה, כגון שלמה (בגד) (מדובר כאן במצב שהגיע זמן פירעון ההלוואה והלווה אינו מחזיר ואז לוקחים את המשכון), אז יש להחזיר ללווה העני את המשכון בזמן שהוא צריך. התורה נתנה דוגמא: אם לקחת כמשכון בגד שמשתמשים בו ביום, אז "עד בא השמש תשיבנו לו" - כלומר תשאיר את המשכון אצלו עד שקיעת השמש ורק בחשיכה תיקח את המשכון, ובבוקר למחרת תחזיר לו את המשכון כדי שיוכל להשתמש בו, וכך תעשה כל יום.

ב חובות האדם למקום (כ"ז-ל'):

- מצוות של כיבוד ה' וקידוש שמו: אזהרה על קללת "אלהים" ונשיא (כ"ז), המתנות לה' (כ"ח- כ"ט), איסור אכילת טרפה (ל'):
1. "אלוהים לא תקלל" - איסור ברכת ה' (הכוונה לקללת ה'). אך כדי לא לומר זאת משתמשים במילה ברכת ה' ואיסור קללת דיון.
 2. "מלאתך (בכורים), ודמעך (תרומה) לא תאחר (לא תשנה סדר הפרשתן)" - אסור לתת תרומה לפני הביכורים, או להקדים מעשר לפני התרומה.

סיכום ספר שמות – לשימוש פרטי למורים ולתלמידים

מתוך האתר של מאיר אביטן www.meir-avitan.co.il

3. "בכור בניך תתן לי" - צריך לפדות בכור ע"י נתינת כסף (5 סלעים) לכהן.
 4. שור ושה ראויים לקרבן רק מיום השמיני ללידתם והלאה, ולא לפני כן ("שבעת ימים יהיה עם אמו וביום השמיני תתנו לי").
 5. עם ישראל צריכים להיות קדושים (להתרחק מאכילת טרפות ונבלות), "ובשר בשדה טריפה לא תאכלו" - אסור לאכול טריפות באף מקום - כולל בבית, והפסוק הזכיר שדה כי "דיבר הכתוב בהווה" (נתן דוגמא מצויה).
 את הטריפה יש להשליך לכלבים, וזהו שכר לכלבים על כך שביציאת מצרים לא נבחו ("ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשונו")

טבלה מסכמת ארבעת השומרים

	אונס	גנבה ואבדה	פשיעה	מאפיין	הפסוקים	
	לא חייב.	לא חייב	חייב	לא מקבל שכר. הפיקדון לא נועד לשימוש. אחריות פחותה.	ו' - ח'	שומר חינם
	חייב לשלם את האונסים הקטנים (שיכול היה להציל) ופטור בגדולים.	חייב	חייב	מקבל שכר. הפיקדון לא נועד לשימוש. אחריות גדולה יותר משומר חינם.	ט' - יב"	שומר שכר
	אם בעל החפץ עמו - חייב. לא עמו - פטור	אם בעל החפץ עמו - חייב. לא עמו - פטור	אם בעל החפץ עמו - חייב. לא עמו - פטור	שאל חפץ ביוזמתו ללא תשלום ע"מ להשתמש בו. לא משלם עליו.	י"ג - י"ד	שואל
	חייב לשלם את האונסים הקטנים (שיכול היה להציל) ופטור בגדולים.	חייב	חייב	שכר חפץ בתשלום ע"מ להשתמש בו.	סוף י"ד	שוכר

שאלות ותשובות פרק כב'		
תשובה	שאלה	
<p>א. גנב שבא בלילה, חזקה עליו שאם יתקל בבעל הבית (בעל הממון) יהרגו, ולכן אם הקדים להרוג את הגנב אינו חייב (לא נחשב לו לרצח).</p> <p>ב. גנב שבא ביום מוחזק כמי שאין לו כוונה להרוג (גם אם יתקל בבעל הממון), ולכן אסור להרוג, ואם הרגו בעל הממון או אחר – חייב. הגנב עצמו צריך לשלם מה שגנב.</p>	<p>עיין בשמות כ"ב, א-ה.</p> <p>א. מהו המקרה עליו מדובר בפסוק א' ומהו הדין במקרה זה? (רש"י).</p> <p>ב. מהו המקרה עליו מדובר בפסוק ב' ומהו הדין במקרה זה? (רש"י).</p>	<p>1</p> <p>פרק כב</p> <p>עפ"י שאלת בגרות דיני שומרי מ (א'-ב')</p>
<p>א. בפסוק ד' מדובר על נזק שגרמה בהמה (בעירה = בהמתו), ע"י מדרס רגלה או ע"י אכילת התבואה. במקרה זה ישלם בעל הבהמה את שווי הקרקע שנפגמה עפ"י ערך הקרקע הטובה והמשובחת ביותר שיש לו.</p> <p>ב. בפסוק ה' מדובר על נזקי אש. המבעיר את האש חייב לשלם לבעל השדה שנפגע אפילו אם הדליק בתוך שדהו שלו כי הוא אחראי להתפשטות האש, והיה עליו לשמור היטב שלא תתפשט.</p> <p>ג. <u>שופטים ט"ו, ד-ה</u>: שמשון הבעיר את שדות הפלשתים מפני שאבי אשתו לא נתנו לבוא אליה ואמר שהשיא אותה למישהו אחר.</p> <p><u>שמ"ב י"ד, ל</u>: עבדי אבשלום הציתו בפקודת אבשלום את שדה יואב בן צרויה מפני שסירב (פעמיים) לבוא לקריאת אבשלום.</p>	<p>א. על איזה נזק מדובר בפסוק ד' ומה מתחייב המזיק במקרה זה? (רש"י).</p> <p>ב. מהו הנזק עליו מדובר בפסוק ה'?</p> <p>ג. כתוב שני מקרים המתוארים בנביאים ראשונים בהם שרף אדם שדות של אחרים. ציין שם האדם שעשה כן ומה הייתה מטרת פעולתו. (שופטים ט"ו, ד-ה, שמ"ב י"ד, ל).</p>	<p>2</p> <p>פרק כב</p> <p>עפ"י שאלת בגרות</p>
<p>א. שומר חינום: ו'-ח' שומר שכר: ט'-י"ב השואל: י"ג-י"ד השוכר: סוף פסוק י"ד.</p> <p>ב. <u>שומר חינום</u> מתחייב בתשלומי כפל רק אם פשע (גנב) בהקשר לפיקדון שבידו. <u>שומר שכר</u> מתחייב גם בגניבה ואבדה כי בשל השכר שמקבל אחריותו גדולה יותר. במקרה של אונס בד"כ אינו משלם אלא נשבע שזה היה אונס והוא לא פשע בדבר. (אולם אם נטרפה – לפעמים משלם ולפעמים לא, כגון אם נטרפה בידי חיה</p>	<p>עיין בפס' ו'-י"ד.</p> <p>א. כתוב שמותיהם של ארבעת סוגי השומרים וציין הפסוקים העוסקים בכל אחד מהם. היעזר גם ברש"י לפס' ט' ולפס' י"ג-י"ד.</p> <p>ב. במה מתחייב כל אחד מהשומרים כאשר נגרם נזק לחפץ הנשמר? היעזר ברש"י.</p>	<p>3</p> <p>פרק כב</p> <p>עפ"י שאלת בגרות ארבעה שומרי מ</p>

<p>שאי אפשר היה להצילה ממנה אינו חייב, אך אם נטרפה מידי חיה שיכול היה להצילה – חייב).</p> <p><u>השואל</u> חייב גם באונס אם בעל הבהמה היה עמו בשעת מלאכה, ואינו חייב אם בעל הבהמה לא היה עמו. <u>השוכר</u> לא חייב באונס, ואילו בגניבה ואבדה נחלקו חכמים אם דינו כשומר חנם או כשומר שכר.</p>		<p>(ו' - י"ד)</p>
<p>א. פסוק ו' עוסק בשומר חנם. אם נגנב החפץ שעליו שמר ישלם הגנב שניים לבעליו של החפץ.</p> <p>ב. אם לא מצאו את הגנב יובא שומר החנם אל הדיינים להישבע שהוא לא שלח ידו בחפץ ולא גנבו.</p> <p>ג. במקרה של שומר שכר שקרה דבר מה לבהמה ששמר עליה באונס (שלא יכול היה למנוע הדבר) ישבע שומר השכר שהוא לא שלח ידו בבהמה להשתמש בה לעצמו (שאם כן שלח בה יד ואח"כ נאנסה – כן יהיה חייב באונסים).</p> <p>ד. שואל פטור מתשלום במקרה שבעל הבהמה היה עמו בזמן מלאכתו, כי אז המשאיל רואה בדיוק מה קורה, כגון שהשואל לא הכביד משאו על הבהמה וכדו'.</p>	<p>א. באיזה מקרה עוסק פסוק ו' ולמי צריך הגנב לשלם במקרה זה? היעזר ברש"י.</p> <p>ב. באיזה מקרה מחייבת התורה "ונקרב בעל הבית אל האלהים" (פס' ז') ומה מטרתה של פעולה זו? היעזר ברש"י.</p> <p>ג. באיזה מקרה מחייבת התורה "שבועת ה' תהיה בין שניהם" (פס' י') ועל מה צריך להישבע השומר במקרה זה? היעזר ברש"י.</p> <p>ד. באיזה מקרה פטור <u>שואל</u> מתשלום על חפץ שנגרם לו נזק (י"ד)?</p>	<p>4</p> <p>פרק כב</p> <p>עפ"י שאלת בגרות ארבעה שומרי ם (ו' - י"ד)</p>
<p>אם אדם שידל בחורה רווקה לא מאורשת ושכב עמה, יתן עבורה מוהר לשאתה לאשה (פס' ט"ו), ואם תפס אותה בחזקה לשכב עמה ואביה מסרב לתיתה לו, יתן לו חמישים כסף, שהוא הסכום שנקצב לכך (ט"ז).</p>	<p>מהו המקרה בו עוסקת התורה בפסוק ט"ז ומה מתחייב אדם זה? היעזר ברש"י.</p>	<p>5</p> <p>כב בגרות (ט"ז)</p>
<p>אסור לזבוח לאלהים אחרים, והעושה כן – יומת.</p>	<p>מהו האיסור הנזכר בפסוק כ' ומהו דינו של העובר על כך? (רש"י).</p>	<p>6</p> <p>פרק כב (כ')</p>
<p>א. אסור להונות גר באונאת דברים. ב. אסור לגזול ממונו. 3. אסור להטות דינו במשפט (בב"ד). ג. גר יוכל לומר ליהודי שהונה אותו שאף הוא היה גר – מום שבך אל תאמר לחברך (כי גרים היינו במצרים). ד. כ"ב, כא: כל אלמנה ויתום לא תענון". ה. כ"ג, ו: לא להפלות בין עני ועשיר במשפט (כגון שיהא זה יושב וזה עומד, או שיתנהג בעדינות לזה ובקשיחות לזה וכדו'), ולא להטות דינו של העני. ו. כ"ג, יא: יבול שנת שמיטה יינתן לעני.</p>	<p>א. ציין שתי מצוות לא תעשה הכתובות בפרשת משפטים בנוגע ליחס לגר. היעזר ברש"י (פס' כ' וכ"ג, ט). ב. מה יכול לטעון גר כלפי אדם שהונה אותו ומזכיר לו שהוא גר? (רש"י לפס' כ'). ג. ציין בקצרה שתי מצוות נוספות בפרשת משפטים שמטרתן להתחשב בחלש או להימנע מפגיעה בו.</p>	<p>7</p> <p>פרק כב</p> <p>עפ"י שאלת בגרות היחס לחלשי ם</p>

סיכום ספר שמות – לשימוש פרטי למורים ולתלמידים

www.meir-avitan.co.il מתוך האתר של מאיר אביטן

כ"ג, יב: שביתה בשבת למען מנוחת החלשים.	(כ"ב, כא. כ"ג, ו, יא, יב).	ולגרים
<p>א. כשמלווים לאדם כסף – אין לתבוע ממנו את הכסף חזרה בחזקה אם אתה יודע שאין לו, ואין להכלימו בדבר.</p> <p>ב. אסור לשים על הכסף שהלווית ריבית שעולה ונצברת עד שהאדם חייב הרבה יותר ממה שלוה.</p> <p>ג. אם אדם לקח את בגד רעהו כעירבון להלוואה שנתן, חובה עליו להחזיר את הבגד ביום ולקחתו שוב כלילה (מדובר בבגד שאינו כסות לילה) כי היא כסותו לבדה.</p>	<p>במקומות רבים מזכירה התורה איסור פגיעה בחלשים וחובת סיוע להם. עיין בשמות כ"ב, כד-כה וציין שלושה מהציוויים הכלולים במצוות הלוואה. היעזר ברש"י.</p>	<p>8 פרק כב עפ"י שאלת בגרות היחס לחלשי ם (כ"ד- כ"ה)</p>
<p>א. האיסור לקללת ה'. ב. האיסור לקלל את הדיין.</p>	<p>כתוב בלשונך את שני האיסורים הנלמדים מהמילים "אלהים לא תקלל" (כ"ז) עפ"י פירוש רש"י.</p>	<p>9 כב בגרות (כ"ז)</p>